

บทสารคดีโทรทัศน์: มุมมองของผู้เรียนที่สะท้อนเรื่องวิถีชีวิตและคุณธรรม

และจริยธรรมของคนในสังคมไทยผ่านการเขียนบทวิทยุโทรทัศน์

Television Features: Students' Perspectives in Reflecting Ways of Life and Morality in Thai Society through their Television Scriptwriting

ชรณธร ปัญญาโสภณ

คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

บทคัดย่อ

การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสังเคราะห์เนื้อหาบทสารคดีโทรทัศน์ที่นักศึกษาเขียนในชั้นเรียน วย.301 การเขียนบทวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์โดยมีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยผ่านการเขียนบทสารคดีโทรทัศน์ใน 2. เพื่อศึกษาคุณธรรมและจริยธรรมผ่านบทสารคดีโทรทัศน์โดยใช้การวิเคราะห์บทสารคดีโทรทัศน์ที่นักศึกษาเขียน จำนวน 50 ชิ้น

ผลการวิจัยพบว่า ในบทสารคดีมีเนื้อหาที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย คือ ความสุขในการดำเนินชีวิตมากที่สุด คือ ร้อยละ 76.00 รองลงมา คือ ภูมิปัญญาไทย ร้อยละ 12.00 ความพอเพียง ร้อยละ 8.00 และการทำบุญ ร้อยละ 4.00 ตามลำดับ ส่วนเรื่องคุณธรรมจริยธรรมบทสารคดีสะท้อนด้านความซื่อสัตย์มากที่สุด คือ ร้อยละ 58.00 รองลงมา คือ ความขยัน ร้อยละ 20.00 ความสะอาด ร้อยละ 10.00 ความมีน้ำใจและความมีวินัยมีจำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 6.00 ส่วนคุณธรรมจริยธรรมเรื่องความสุภาพ ความประหยัด และความสามัคคีไม่ปรากฏในบทสารคดีที่วิเคราะห์

คำสำคัญ: บทสารคดีโทรทัศน์, วิถีชีวิต, คุณธรรม, สังคมไทย, การเขียนบท

Abstarct

The research is qualitative research, using the textual analysis of 50 television documentary scripts written by students' in the course of BR 301 Script writing for Radio and Television. The objectives were 1) to study Thai ways of life through students' writing documentaries, and 2) to investigate morals and ethics through students' writing documentaries.

The results showed that the documentary materials reflected the lifestyle of people in Thai society the most in happiness at 76 percent, followed by Thai wisdom 12 percent, sufficiency 8 percent and making-merits 4 percent, respectively. As for morals, integrity is the most at 58 percent, followed by diligence 20 percent, 10 percent of cleanness, discipline and hospitality have the same number of 6 percent. The moral truth about politeness, economy and harmony are not found in documentary analysis.

Keywords: Television Features, Ways of Life, Morality, Thai Society, Script Writing

1. บทนำ

สารคดีเป็นเรื่องจริงซึ่งเน้นองค์ประกอบด้านความสนใจของมนุษย์ (Human Interest) และต้องเป็นเรื่องเล่าที่ผ่านมุมมองของผู้เขียนบทหรือผู้เล่าเรื่องได้อย่างน่าสนใจจุดมุ่งหมายของรายวิชา วย. 301 การเขียนบทวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ คือ ให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการเขียน กระบวนการความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการของนักศึกษาและถ่ายทอดออกมาเป็นบทรายการโทรทัศน์ การเขียนสารคดีโทรทัศน์ ทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเล่าเรื่องผ่านมุมมองของตนเองซึ่งเป็นเรื่องท้าทายความคิดและสามารถในการเขียนบท ถวัลย์ มาศจรัส (2545: 72) กล่าวว่า สารคดีการนำเสนอเรื่องจริงที่จัดระเบียบความคิดในการถ่ายทอดความสนใจให้ผู้ชมได้เกิดคุณค่าทางปัญญา

ผู้วิจัยเห็นว่า การให้ผู้เรียนเขียนสารคดีถ่ายทอดความคิดด้านวิถีชีวิตเป็นสิ่งจำเป็น เพราะผู้เรียนสาขาวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์จำเป็นต้องเห็นเรื่องจริงเพราะเป็นประสบการณ์เพื่อนำวัตถุดิบนั้นสร้างสรรค์ออกมาเป็นภาพที่น่าสนใจต่อผู้ชมได้ต่อไป นอกจากนี้ ผู้เรียนต้องสอดแทรกการพูดถึงชีวิตของคนที่ถูกเล่าเรื่องเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมผ่านการเขียนบท เพราะสารคดีเป็นสื่อที่สามารถสร้างแบบอย่างความดีงามไปสู่สังคมให้คนประพฤติปฏิบัติและสามารถช่วยพัฒนาสังคมในทางที่ดีได้

นอกจากนี้ ผู้วิจัยอยากทราบว่า ในการเรียนวิชาการเขียนบทวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ผู้เรียนได้ถ่ายทอดความคิดอย่างไรผ่านสารคดี ดังนั้น จึงจำเป็นต้องวิเคราะห์ว่าผลงานการเขียนบทของนักศึกษาได้ถ่ายทอดวิถีชีวิตและจริยธรรมในแง่มุมใดบ้าง

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยผ่านการเขียนบทสารคดีโทรทัศน์
2. เพื่อศึกษาคุณธรรมและจริยธรรมของคนในสังคมไทยผ่านการเขียนบทสารคดีโทรทัศน์

3. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับสารคดี
2. แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตไทย
3. แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับสารคดี

นักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของสารคดีว่า เป็นการถ่ายทอดเรื่องราวและเหตุการณ์ความเป็นจริงของบุคคล สถานที่ สิ่งประดิษฐ์ บรรยากาศ โดยมีวัตถุประสงค์นำเสนอ ความน่าสนใจของเนื้อหา ให้คุณเกิดคุณค่าทางปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ และประโยชน์ทางสังคม (ถวัลย์ มาศจรัส, 2545: 72; มาลี บุญศิริพันธ์, 2535: 7; วิภา อุดมฉันท, 2544: 24; อุฬาร เนื่องจำนงค์, 2527: 145-146; Krimaczek, 1997: 9) การนำเสนอเช่นนี้ต้องให้ผู้ชมเข้าใจได้ง่าย มักนิยมถ่ายทำในสถานที่เกิดเหตุจริง และการถ่ายทอดสารคดีมักทำให้เหมาะสมกับสื่อที่ใช้ เช่น สื่อโทรทัศน์ จะเห็นภาพและได้ยินเสียงพร้อมกันไป

ถวัลย์ มาศจรัส (2545: 74-75) กล่าวถึงสารคดีประเภทต่าง ๆ เช่น สารคดีบุคคล (Personal Profiles) เป็นเรื่องราวที่นำเสนอเกี่ยวกับชีวิตที่น่าสนใจของบุคคลทั่วไปในแง่มุมต่าง ๆ สารคดีโอกาสพิเศษ (Seasonal Profiles)

เป็นเรื่องราวที่นำเสนอเกี่ยวกับเทศกาลสำคัญต่าง ๆ ของแต่ละชาติ ได้แก่ วันสำคัญ วันพิเศษต่าง ๆ สารคดีประวัติศาสตร์ (Historical Features) สารคดีท่องเที่ยว (Travel Features) สารคดีเกี่ยวกับสัตว์ (Animal Stories) เป็นเรื่องที่น่าสนใจเกี่ยวกับสัตว์ในแง่ของการให้ความรู้ที่เป็น เป็นต้น

ในขณะที่เดียวกัน โอราฟต ศรีสุชาติ (2546: 6) กล่าวว่า สารคดีโทรทัศน์ก็ได้อาศัยเทคนิคต่าง ๆ หลายรูปแบบมาผสมผสานกันเพื่อให้จินตนาการและจุดใจผู้ชมให้เกิดความสนใจ อาทิ รูปแบบการบรรยาย บทสัมภาษณ์ บทสนทนา การให้ดนตรี และเสียงประกอบอื่น ๆ เพื่อเสริมความหมายที่สมบูรณ์ให้แก่ภาพที่ปรากฏทางจอโทรทัศน์

สารคดีมีความสำคัญเพราะเป็นงานเขียนที่สร้างสรรค์นำเสนอสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลทั่วไปมิใช่เพื่อบุคคลใดโดยเฉพาะ สารคดีให้ข้อมูลที่ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้า สังเกต สืบค้น และวิเคราะห์ตีความเป็นอย่างดีแล้ว ที่สำคัญเนื้อหานั้นเกี่ยวข้องกับความสุขใจ ความรู้ หรือมีประโยชน์ต่อผู้ฟังอย่างไร เช่น วิถีชีวิตของประชาชน ความเป็นอยู่ของชนชายของริมถนนจะเป็นอย่างไร อธิบายให้รู้ว่าเรามีความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันอย่างไร เป็นต้น

แนวคิดเรื่องสารคดีนี้ช่วยให้เข้าใจว่าสารคดีมีความหมาย ความสำคัญ ความน่าสนใจต่อผู้อ่านหรือผู้ชมในด้านการเรียนรู้วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนไทยทั่วไป

แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตไทย

วิถีชีวิตไทย หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยตั้งแต่เกิดจนตาย วิถีไทยจึงเป็นแหล่งรวมความรู้ เรื่องสังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ภูมิปัญญาของคนไทย การประเพณี ปฏิบัติ การศึกษาอบรม และการสืบทอด วัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน (วิถีไทย, <http://www.thaifolk.com/detail.asp>)

สายสุรีย์ สิงห์ทัศน์ (2553) กล่าวว่า วิถีชีวิตเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบของการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมซึ่งยึดถือและปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ได้แก่ การดำเนินชีวิต เช่น สุขภาพในการดำเนินชีวิต ความยิ้มแย้มแจ่มใส ความผูกพันในหมู่เครือญาติที่อบอุ่น ความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ความพอเพียง และความมั่นคงในพระพุทธศาสนา การทำบุญตักบาตรพระสงฆ์ วิถีชีวิตและความผูกพันกับแม่น้ำลำคลอง เป็นต้น ภูมิปัญญาไทย เช่น การแสดงสินค้าพื้นบ้าน งานประเพณี สภาพชีวิตในชนบท เช่น ตลาดน้ำ ศูนย์วัฒนธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

การปลูกฝังให้คนเกิดความเจริญงอกงามทางจริยธรรม มีความประพฤติการปฏิบัติดีสอดคล้องกับระเบียบแบบแผนและบรรทัดฐานที่สังคมบัญญัติไว้ และให้สอดคล้องกับหลักศีลธรรมอันดีงามทางศาสนา พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2551) กล่าวว่า การพัฒนาจริยธรรมที่สำคัญที่สุด คือ การพัฒนาจิตใจ เพราะช่วยในการสร้างจิตสำนึกที่ดี จิตสำนึกที่รับผิดชอบ และรู้จักแยกสิ่งที่ดีควรทำและไม่ควรทำออกจากกันได้ด้วยตนเอง ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เพราะคนขาดการพัฒนาเรื่องคุณธรรมและจริยธรรม ดังนั้น ต้องพัฒนาคนให้มีคุณธรรมและจริยธรรม และต้องพัฒนาที่จิตใจ ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์ (2549) กล่าวว่า คุณธรรม (Morality) และจริยธรรม (Ethics) เป็นคำศัพท์ที่มีความหมายใกล้เคียงกันทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษตามที่บัญญัติไว้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 คุณธรรม แปลว่า สภาพคุณงามความดี จริยธรรม แปลว่า ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม

สุภัททา ปิณฑะแพทย์ (2554) กล่าวว่า ความหมายของคุณธรรม จริยธรรมมีความใกล้เคียงกันเป็นอย่างมากจึงมักเป็นคำที่ใช้คู่กัน การมีคุณธรรมและจริยธรรมของคนในการดำรงชีวิตประจำวันและในการทำงาน จะส่งผลให้บุคคลมีความสุขในการอยู่ร่วมกันในสังคม

แนวคิดเรื่องคุณธรรมพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ ประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้สร้าง ความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคน โดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยง ความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบัน ศาสนา และสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และมีความสุข คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ ที่ควรปลูกฝัง ประกอบด้วย 1) ความขยัน คือ มีความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่างจริงจัง มีความพยายาม ไม่ทอดทิ้ง 2) ความประหยัด คือ การรู้จักฐานะการเงินตนคิดก่อนใช้เงิน 3) ความซื่อสัตย์ คือ การที่มีความประพฤติ ตรง ทั้งต่อเวลา ต่อหน้าที่ และต่อวิชาชีพ มีความจริงใจ ไม่คดโกงทั้งทางตรงและทางอ้อม 4) ความมีวินัย คือ การ ปฏิบัติตนในขอบเขต กฎ ระเบียบขององค์กรและประเทศ รวมถึงการมีวินัยทั้งต่อตนเองและสังคม 5) ความสุภาพ คือ ผู้ที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานภาพและกาลเทศะ มีสัมมาคารวะ เรียบร้อยไม่ก้าวร้าวรุนแรง 6) ความ สะอาด คือ การรักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้อง ฝึกฝนจิตใจไม่ให้ขุ่นมัว มีความสดใสมือสะอาด 7) ความสามัคคี คือ การมีใจเปิดกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลังกันเพื่อผลประโยชน์ ของส่วนรวม 8) ความมีน้ำใจ คือ การรู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตนเพื่อทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น มีความ เอื้ออาทร อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยแรงกายการแรงใจ (กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550)

นอกจากนี้ แนวคิดเรื่องคุณธรรมแล้ว ประภาศรี สีหอำไพ (2550) กล่าวว่า จริยธรรมเป็นเครื่องกำหนด หลักปฏิบัติในการดำรงชีวิต เป็นแนวทางให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อย ได้แบ่งองค์ประกอบของจริยธรรมเป็น 3 ประการ คือ 1) ระเบียบวินัย (Discipline) สังคมที่ขาดระเบียบวินัยยากที่จะพัฒนาไปได้ทัดเทียมชาติอื่น 2) การ รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมอย่างมีระเบียบแบบแผน (Society) ก่อให้เกิดประเพณีที่ดีงามและมีศีลธรรมอันดีของ ประชาชน 3) อิสระเสรี (Autonomy) ความมีสำนึกในมโนธรรมก่อให้เกิดความอิสระสามารถดำรงชีวิตตามสิ่งที่ได้ เรียนรู้จากการศึกษาและประสบการณ์ในชีวิต มีความสุขสามารถบำเพ็ญตนตามเสรีภาพปกครองตนเองและชักนำ ตนเองให้อยู่ในทำนองคลองธรรมสามารถปกครองตนเองได้

ดังนั้น ความหมายของคุณธรรมและจริยธรรมจึงหมายถึง ความดีงาม และให้คนปฏิบัติไปในทิศทางที่ถูก ที่ควรและก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม

4. ระเบียบวิธีวิจัย

4.1 กลุ่มประชากร

บทสารคดีโทรทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตบุคคล โดยกล่าวถึงการดำเนินชีวิตและคุณธรรม จำนวน 50 ชิ้น ที่ผู้เรียนเขียนในวิชา วย. 301 การเขียนบทวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ เหตุผลที่เลือกบทสารคดีมาวิเคราะห์ เพราะมีเนื้อหาและรายละเอียดข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์มากกว่าบทรายการประเภทอื่น ๆ

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากบทสารคดีวิทยุโทรทัศน์ที่นักศึกษาเขียนส่งในชั้นเรียน วย.301 การเขียนบทวิทยุ กระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ โดยชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยจากนั้น นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาทำการ วิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังจะนำเสนอผลต่อไป

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

5. ผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 การศึกษาเรื่องวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยผ่านการเขียนบทสารคดีโทรทัศน์ ได้ประเด็น ดังนี้

1.1 ความสุขในการดำเนินชีวิต เนื่องด้วยการวิจัยครั้งนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับสารคดีทั่วไปการสื่อสารของผู้เรียนจึงพรรณนาถึงประเด็นเรื่องความสุขของคนประกอบอาชีพต่าง ๆ สิ่งที่มีมองเห็นจากสารคดี คือ การที่ผู้ประกอบอาชีพถ่ายทอดความรู้สึกผ่านสารคดีที่ผู้เรียนเขียนมา คือ เรื่องการทำงานอย่างมีความสุข ความภาคภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือ

- “ไม่ท้อ แคขายได้ก็มีความสุขแล้วขอให้มันเป็นอาชีพที่เราทำแล้วมีความสุขก็พอ” (นายหวัง อาชีพขายน้ำผลไม้ปั่น)
- “สิ่งตอบแทน คือ ความภาคภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือผู้ประสบอุบัติเหตุให้ไม่ต้องเสียชีวิต ครับ” (พนักงานหน่วยกู้ภัย)
- “ก็มีความสุขดี รายได้ก็พอสมควรและเป็นอาชีพสุจริตด้วยอยากจะขายไปตลอดชีวิต เพราะมันง่าย และได้กำไรดีด้วย ถึงแม้กลับไปอยู่บ้านนอกก็จะยังทำอยู่” (นายก้อง เจ้าของร้านกาแฟโบราณบนรถกระบะ)
- “ลุงเก็บกระเป๋าคงได้โดยสารถได้ เขาให้ค่าตอบแทน แต่ลุงไม่ได้รับ ลุงเห็นว่ามีคนที่ไม่รังเกียจอาชีพแท็กซี่ของลุง ลุงก็ดีใจแล้ว (ลุงเจริญ ขับรถแท็กซี่)

1.2 ความพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิตและปฏิบัติตนของคนทุกระดับตั้งแต่ครอบครัว ชุมชนจนถึงระดับรัฐทั้งในการดำรงชีวิตประจำวัน การพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวหน้าต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก (ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2554, http://www.fisheries.go.th/cf-kung_krabaen/kkb5.html) ตัวอย่างจากบทสารคดี เช่น

- “ความท้อแท้ที่ทุกคนอาจจะเคยเจอ แต่ความท้อแท้ไม่เคยเกิดกับลุงเลย เหตุเพราะลุงได้ทำงานในอาชีพที่ตนเองพอใจและใช้ชีวิตอย่างพอเพียง” (ลุงหมาย ขายกล้วยปิ้ง)
- “เพียงใครราคาเดิม ตัดค่าใช้จ่ายการจ้างลูกจ้าง ให้คนในครอบครัวช่วยกัน ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง อยู่พอกิน เพื่อแลกกับความพอใจของลูกค้า” (มานัส กว๋ยเตี่ยวขามละ 5 บาท)
- “ความสุขเกิดจากการเจอผู้คน ทำสิ่งที่ตนรักและสบายใจ ไม่ต้องการเงินทองมาก” (เป็อป ร้านกาแฟ)

1.3 การทำบุญ วิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่เกิดจนตายเกี่ยวข้องกับการทำบุญ คนไทยที่นับถือศาสนาพุทธควรทำบุญอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้ชีวิตมีความสุข ได้พบแต่สิ่งดี ๆ แม้มีอุปสรรคหรือประสบชะตากรรม ความเชื่อเรื่องการทำบุญจะช่วยให้ผ่านพ้นอุปสรรคไปได้ (ประเพณีทำบุญ, 2543, <http://www.thaifolk.com/doc/tumbun.htm>)

- “ป่านั่งขายดอกจําปีตั้งแต่เช้าจรดบ่ายแก่ ๆ เพื่อนำเงินทั้งหมดที่ได้มาไปสร้างบุญกุศลให้กับตัวเอง แลมนคนที่มาซื้อจะได้บุญไปกับป่าด้วย เพราะป่าจะนำเงินที่ได้มาทั้งหมดไปสร้างพระอุโบสถ ไปซ่อมแซมบูรณะวัด ทอดกฐินตามวัดต่าง ๆ” (ป่า ขายดอกจําปีสร้างบุญ)

1.4 ภูมิปัญญาไทย เป็นความรู้ความสามารถ วิธีการผลงานที่คนไทยได้ค้นคว้า รวบรวม และจัดเป็นความรู้ ถ่ายทอด ปรับปรุง จากคนรุ่นหนึ่งมาสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จนเกิดผลิตผลที่ดี งดงามมีคุณค่า มีประโยชน์ สามารถนำมา แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตได้

- “เราต้องเอาถั่วเหลืองไปแช่น้ำก่อนสั๊กพัก จากนั้นเมื่อถั่วเริ่มเม็ดใหญ่ เมื่อถั่วเม็ดใหญ่ขึ้นก็เอาไปใส่ เครื่องบดน้ำเต้าหู้พร้อมกับใบเตยที่หั่นเตรียมไว้ หลังจากนั้นก็นำไปใส่กับเครื่องปั่นน้ำเต้าหู้ เมื่อปั่น เสร็จก็นำไปต้มด้วยเตาถ่าน เพราะจะได้กลิ่นหอมจากใบเตย มากกว่าต้มด้วยเตาไฟฟ้า” (คุณนุ้ม การทำน้ำเต้าหู้)
- “ลุงลองผัดลองถูกมานานกว่าจะได้การทอดกล้วยให้อร่อย ไม่อมน้ำมัน การขายของลุงก็ใส่ สมุนไพรธรรมชาติ เช่น งา และใบเตย ลุงจะใส่งาตอนผสมแป้ง กะทิที่ผสมไปต้องเป็นหัวกะทิ เท่านั้น จะทำให้รสของกล้วยกลมกล่อมและหอมมัน ใบเตยใส่ไปพร้อมกับการทอดกล้วย เพราะ ทำให้น้ำมันใสสะอาด ‘ไม่ดำ’” (ลุงหนวด กล้วยทอดสมุนไพร)

ตารางที่ 1: ความถี่ของเนื้อหาสารคดีที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย

วิถีชีวิตของคนในสังคมไทย	จำนวนความถี่ที่ปรากฏในบทสารคดี	ร้อยละ
1. ความสุขในการดำเนินชีวิต	38	76.00
2. ความพอเพียง	4	8.00
3. การทำบุญ	2	4.00
4. ภูมิปัญญาไทย	6	12.00
รวม	50	100.00

จากตารางที่ 1 พบว่า เนื้อหาสารคดีที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย คือ ความสุขในการดำเนิน ชีวิตมากที่สุด คือ ร้อยละ 76.00 รองลงมา คือ ภูมิปัญญาไทย ร้อยละ 12.00 ความพอเพียง ร้อยละ 8.00 และ การทำบุญ ร้อยละ 4.00 ตามลำดับ

ส่วนที่ 2 การศึกษาเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมของคนในสังคมไทยผ่านการเขียนบทสารคดีโทรทัศน์ ผู้วิจัยวิเคราะห์ ได้ประเด็นดังต่อไปนี้

2.1 ความซื่อสัตย์ เป็นประเด็นที่กล่าวถึงมากที่สุดในงานเขียนบทสารคดีโทรทัศน์ในครั้ง นี้ เป็นเพราะความ ซื่อสัตย์จำเป็นกับทุกคนและทุกอาชีพดังที่ นุชนาฏ (2554) กล่าวว่า “ผู้ประกอบการอาชีพอิสระจะต้องมีความซื่อสัตย์ และจริงใจต่อลูกค้า การบริการลูกค้าให้เกิดความประทับใจในการขายสินค้าหรือบริการและกลับมาใช้บริการอีก” นอกจากนี้ คุณธรรมเรื่องความซื่อสัตย์ยังทำให้คนรู้สึกภาคภูมิใจตนเอง พึงพอใจ พอเพียงในสิ่งที่ตนเองเป็น และมี ความภูมิใจที่ทำให้คนอื่นมีความสุขด้วย ดังตัวอย่างความซื่อสัตย์ที่ปรากฏในบทสารคดีโทรทัศน์ มีดังนี้

- “ก็อยากให้ทุกคนทำงานอย่างสุจริต ตัวเองก็เหมือนกันถึงมันจะเหนื่อย แต่ลุงก็ทำมันด้วยใจ” (ลุงพงศ์ อาชีพขายฉาบถ้วยสุตรโบราณ)
- “อาชีพขายยาเป็นอาชีพที่สุจริตแถมยังรายได้ดีอีกต่างหากไม่เป็นลูกน้องของใคร”(ป้ายุพิน อาชีพขายอาหารยา)
- “เพราะสิ่งที่คุณสาวให้ความสำคัญ คือ ความจริงใจให้กับลูกค้า เธอมีความสุขที่ได้เห็นรอยยิ้มจากผู้คนในชุมชนที่ได้ลิ้มลองความอร่อยจากลูกชิ้นทอดของเธอ” (คุณสาว อาชีพขายลูกชิ้นทอด)
- “ลุงไม่ใช้น้ำมันเก่า หมูเราต้องสดสะอาด เราต้องซื่อสัตย์กับลูกค้า แล้วเค้าก็จะติดใจกลับมาอุดหนุนเรา”
- “แม้ว่าลุงแดงจะเรียนมาน้อย แต่ก็มีความสุขและภูมิใจที่ได้ประกอบอาชีพสุจริต ไม่คิดโกงใคร พอมีพอกิน แค่นี้ได้เห็นลูกค้าพึงพอใจก็ทำให้ลุงแดงมีความสุขกับอาชีพค้าขายนี้”(ลุงแดง หมูทอด)
- “ความสุข คือ การได้ทำงานในอาชีพที่สืบทอดจากครอบครัวและอาชีพของตนเองยังได้สร้างความสุขให้กับคนอื่นด้วยการสร้างสุขภาพที่แข็งแรงให้กับลูกค้า ไม่เอาเปรียบลูกค้าด้วยการไม่โกงราคา แต่จะเน้นให้ปริมาณเยอะ ๆ อยากมีลูกค้าประจำมากกว่าได้กำไรเยอะแต่มีลูกค้าแค่วันเดียว” (คนขายเต้าหู้นมสดเพื่อสุขภาพ)
- “รายได้ 400-500 บาท ต่อวัน แต่ภูมิใจ ไม่ได้โกงใคร ไม่ได้ขโมยใคร” (คนขายอาหารทะเล)

2.2 ความขยัน เป็นปัจจัยสำคัญด้านคุณธรรมคนขยันหมั่นเพียรยอมฟุ้งตนเองและเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้นอกจากนี้ ทำให้บุคคลมีความเจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จในชีวิต

- “หนูภูมิใจคะ ไม่ท้อ มันเป็นน้ำพักน้ำแรงของหนู อนาคตหนูไม่ขออะไรมาก แค่มีครอบครัวช่วยเหลือกัน เหนื่อยบ้างแต่ก็สุขใจคะ” (เด็กหญิงขายทอดมันรถเข็น)
- “ป้า ไม่รู้จะให้ข้อคิดอะไร แต่อยากบอกว่า ทุกอาชีพต้องขยันและอดทน ให้เราตั้งใจทำอาชีพเราให้ดีที่สุด ถึงแม้จะเหนื่อยจะยากแค่ไหน แต่เราก็ได้ทำอาชีพสุจริต ไม่ได้ไปปล้นใคร เราต้องภูมิใจในอาชีพของเรา ต้องดิ้นรนกันไปเพื่อครอบครัวของเรา” (ป้าณภาพร ขายดอกไม้และพวงมาลัย ตั้งแต่เรียนชั้นประถม)
- “คุณอาจจะคิดว่าก็แค่การทำซักรีดธรรมดา แต่คุณรู้หรือไม่ว่าสิ่งธรรมดาเหล่านี้เป็นอาชีพที่เลี้ยงดูครอบครัวของเขาให้มีชีวิตถึงทุกวันนี้” (คุณเก๋ เจ้าของร้านซักรีด)

2.3 ความสะอาด การฝึกทำให้สะอาดกายและสะอาดวาจาไม่พูดคุยสิ่งที่ไร้สาระ สะอาดใจไม่คิดร้าย ไม่อิจฉา เป็นคุณธรรมที่จำเป็น เพราะในสังคมปัจจุบันเยาวชนบางคนขาดแบบอย่างที่ดีจากผู้ใหญ่ บางคนสะอาดกายรูปลักษณะภายนอกดูดี แต่ไม่สามารถเห็นจิตใจที่แท้จริงได้ โดยส่วนใหญ่ของบทสวดคติโรที่ศรัทธาจะพูดถึงความสะอาดของสินค้าที่ตนเองขาย เพราะเป็นบทสวดคติที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต

- “จุดเด่นของถ้วยจับญวนอยู่ตรงที่ เส้นจะสดใหม่ จะทำขายที่ละซาม ไม่ทำเป็นหม้อเดียวกัน” (นิก ถ้วยจับญวน)

- “สูตรเด็ดของร้านก็คงจะเป็นการปรุงรสด้วยวัตถุดิบที่เราเลือกอย่างดีให้ลูกค้า และก็จะเลือกของสดเพื่อที่เวลาลูกค้ามาซื้อเราเขาก็จะติดใจ” (เจ๊บสูตรเด็ด อาชีพคนขายยำ)
- “ทุก ๆ วันหลังจากที่พี่ตี๊กกลับจากจ่ายตลาด ต้องรีบนำของที่ซื้อมาทำความสะอาด ล้างและหั่น เพราะลูกค้าจะลงมารับประทานอาหารตั้งแต่เช้าเพื่อเตรียมตัวไปเรียน (ตี๊ก อาหารตามสั่ง)

2.4 ความมีน้ำใจ เป็นสิ่งที่ประเสริฐ เพราะทำให้คนรู้จักช่วยเหลือคนอื่น ไม่หวังสิ่งตอบแทน เพราะเห็นอกเห็นใจผู้อื่น รู้จักเอื้ออาหาร แบ่งปัน และเห็นคุณค่าในความเป็นมนุษย์ พระสรวิชัยฤทธิบุญ (2554) กล่าวว่า “หากเรามีความเมตตาปราณี ปราศจากทิฏฐิติดกัน มีความรักความเอื้ออาทรต่อกันความสุขก็จะเกิดขึ้นที่ใจเรามีคำกล่าวว่า จิตเหมือนปลาเมตตาเหมือนน้ำ จิตไรเมตตาเหมือนปลาขาดน้ำ ทำให้เข้าใจถึงวิถีทางแห่งการตื่นรู้สู่แนวทางการสร้างความปรองดองได้อย่างแท้จริง” ผู้ที่มีน้ำใจต่อผู้อื่นก็จะมีความสุขและภาคภูมิใจต่อตนเองด้วย

- “สิ่งตอบแทน มีแค่ความภาคภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือผู้ประสบอุบัติเหตุ ให้ไม่ต้องเสียชีวิตครับ” (ดุสิต หน่วยกู้ภัย)

2.5 ความมีวินัย ธนวัฒน์ สวัสดิ์แก้ว (2553) กล่าวว่า การมีวินัยทำให้คนสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองจากการเป็นคนเห็นแก่ตัว และเห็นแก่ส่วนรวมให้กลายเป็นคนที่ค่อย ๆ ดีขึ้นได้ นอกจากนี้ วินัย ยังหมายถึง การทำให้คนอยู่ในกรอบทำให้คนรู้จักเคารพกฎระเบียบอื่น ๆ ที่สังคมตั้งไว้ มีวินัยต่อตนเอง ตั้งใจมั่นต่อตนเองและต่อผู้อื่น และไม่ทำผิดกฎหมาย ในบทสารคดีโทรทัศน์ที่วิเคราะห์ วินัยเป็นเรื่องที่กล่าวถึงน้อยที่สุด

- “จากภาพดังกล่าว สื่อให้เห็นว่า อาชีพขายไอศกรีมมีข้อดี คือ มีอิสระในการประกอบอาชีพ มีตัวเองเป็นเจ้านายตัวเอง ไม่ต้องขึ้นกับใคร สามารถทำอะไรได้ตามใจแต่ต้องไม่ผิดกฎหมาย” (คนขายไอศกรีม)
- “ในทุก ๆ เช้า ป้าน้อยจะตื่นแต่เช้าเพื่อทำขนมถ้วยไปขายเพื่อหาเลี้ยงชีพ” (ป้าน้อย ขนมถ้วย ตะไลใบเตย)

ตารางที่ 2: ความถี่ของเนื้อหาบทสารคดีโทรทัศน์ที่สะท้อนถึงคุณธรรมจริยธรรม

	จำนวนความถี่ที่ปรากฏในบทความ	ร้อยละ
ความซื่อสัตย์	29	58.00
ความขยัน	10	20.00
ความสะอาด	5	10.00
ความมีน้ำใจ	3	6.00
ความมีวินัย	3	6.00
ความสุภาพ	-	-
ความประหยัด	-	-
ความสามัคคี	-	-
รวม	50	100.00

จากตารางที่ 2 พบว่า บทความสารคดีสะท้อนเรื่องคุณธรรมจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์มากที่สุด คือ ร้อยละ 58.00 รองลงมา คือ ความขยัน ร้อยละ 20.00 ความสะอาด ร้อยละ 10.00 ความมีน้ำใจและความมีวินัย มีจำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 6.00 ส่วนคุณธรรมจริยธรรมเรื่องความสุภาพ ความประหยัด และความสามัคคี ไม่ปรากฏในบทความที่วิเคราะห์

6. อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์บทความสารคดี ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้เรียนสามารถถ่ายทอดวิถีชีวิตไทยได้ประสบความสำเร็จตาม จุดมุ่งหมายของรายวิชา โดยผู้เรียนเข้าใจการประยุกต์การเรียนรู้เรื่องวิถีชีวิตของผู้ให้ข้อมูลให้ผู้เรียนได้ไปสัมผัส และสัมผัสวิถีชีวิตของเขาเหล่านั้นมาถ่ายทอด และสามารถแทรกความคิดเรื่องคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลเหล่านั้น ได้อย่างลงตัว โดยเฉพาะวิถีชีวิตเรื่องความสุข ที่ไม่ใช่วัตถุหรือเงินตรา แต่เป็นความสุขที่เกิดจากความพอเพียงของผู้ให้ข้อมูลอย่างแท้จริง สิ่งนี้สื่อสารให้ผู้อ่านทั่วไปเข้าใจว่า สุดท้ายแล้วความสุขที่แท้จริงก็คือ ความสุขที่เกิดจากความพอดีและความพอใจกับสิ่งที่ตนเองมี

นอกจากนี้ ผลจากการวิจัยเรื่องบทความสารคดีโทรทัศน์: มุมมองของนักศึกษาที่สะท้อนเรื่องวิถีชีวิตและ คุณธรรมของคนในสังคมไทยผ่านการเขียนบทวิทยุโทรทัศน์นี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องวิถีชีวิตไทยของ สายสุนีย์ สิงห์ทัศน์ (2553) 4 เรื่อง ได้แก่ 1. ความสุขในการดำเนินชีวิต 2. ความพอเพียง 3. การทำบุญ 4. ภูมิปัญญาไทย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ นพดล กรรณิกา และคณะ (2548) ในด้านความภูมิใจในการดำรงชีวิตด้านต่าง ๆ เช่น การกิน การอยู่ และลักษณะบุคลิกเฉพาะตัวของคนไทยที่สามารถสื่อสารความเป็นไทย

ในด้านคุณธรรมจริยธรรมบทความสารคดีที่ดีควรมีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม เพราะสื่อสารคดีเป็นเรื่องที่ ถ่ายทอดผ่านบทที่อ่านและผ่านสื่อโทรทัศน์เมื่อนำมาผลิตให้คนได้เรียนรู้แบบอย่างที่ดีได้ดังที่ โอราพต (2546) กล่าวว่า แม้ผู้ชมปัจจุบันยังไม่สนใจสารคดีโทรทัศน์เท่ากับละคร หรือเกมโชว์ แต่ก็ควรให้เด็กรุ่นใหม่ได้ก้าวเข้ามา มีส่วนผลิตสารคดีสื่อสารเรื่องราวให้สู่ระดับสากลต่อไป นอกจากนี้ งานวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานด้าน คุณธรรม 8 ประการของกระทรวงศึกษาธิการ (2550) และงานวิจัยของ วินัย พุ่มบุญฤทธิ์ (2547) ในด้านความ มีวินัยและความซื่อสัตย์ที่สามารถขับเคลื่อนให้คนในสังคมรับผิดชอบ ปฏิบัติตนตามระเบียบ และเป็นคนดีมีความ ซื่อสัตย์สุจริต เป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมการศึกษาครั้งนี้ ช่วยชี้ให้เห็นในสังคมไทยตระหนักถึงประโยชน์ของ คุณธรรมในการดำเนินชีวิตหลาย ๆ ด้าน เช่น ความดี มีวินัย และความซื่อสัตย์ เป็นสิ่งที่จะทำให้สังคมทุกสังคม มีความสงบสุขมีความสุขมีความเจริญก้าวหน้าและพัฒนาไปในทิศทางที่ดียิ่งขึ้น

7. ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาเฉพาะเนื้อหาของบทความสารคดี ไม่ได้มององค์ประกอบอื่นของสารคดีโทรทัศน์ ดังนั้น ในการศึกษาครั้งต่อไปควรวิเคราะห์ภาพ เสียง และดนตรีประกอบ เป็นต้น เพื่อให้ได้การวิเคราะห์ที่สื่อ ความหมายถึงการกระทำ การดำเนินชีวิต และคุณธรรมจริยธรรมได้ครบองค์ประกอบของสารคดีโทรทัศน์

8. กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้เรียนวิชา วย.301 การเขียนบทวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ที่ให้ข้อมูลเรื่อง สารคดีที่เป็นประโยชน์กับงานวิจัยชิ้นนี้ นอกจากนี้ ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุบผา เมฆศรีทองคำ ที่ให้ คำแนะนำต่าง ๆ ในการทำวิจัยครั้งนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

9. เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). 8 คุณธรรมพื้นฐาน. (โปสเตอร์).
ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์. (2549). *คุณธรรมจริยธรรม*. สืบค้นวันที่ 17 ธันวาคม 2554 จาก
<http://www.dmsc.moph.go.th/cleangov/knowledge/Ethics.stm>
- ถวัลย์ มาศจรัส. (2545). *สารคดีและการเขียนสารคดี*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท 21 จูรี จำกัด.
- ธวัชณ์ สวัสดิ์แก้ว. (2553). *ความมีวินัย*. สืบค้นวันที่ 17 ธันวาคม 2554. จาก http://www.dhumma.net/index.php?option=com_content&view=article&id=618&Itemid=619
- นพดล กรรณิกา และคณะ. (2548). *โครงการศึกษาความภูมิใจในความเป็นไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- นุชนาฏ. (2554). *ความหมายของอาชีพอิสระ*. สืบค้นวันที่ 3 ธันวาคม 2554 จาก <http://www.idis.ru.ac.th/report/index.php?topic=5789.0;wap2>
- ประเพณีทำบุญ. (2543). สืบค้นวันที่ 4 ธันวาคม 2554 จาก <http://www.thaifolk.com/doc/tumbun.htm>
- ประกาศรี สีหอำไพ. (2550). *พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2551). *การพัฒนาจริยธรรม*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด.
- พระสรวินฤทธิพิบูลโย. (2554). *วิถีแห่งพุทธะกับการสร้างความสามัคคีในชาติ*. สืบค้นวันที่ 13 ธันวาคม 2554 จาก <http://www.gotoknow.org/blogs/posts/438226>.
- มาลี บุญศิริพันธ์. (2535). *การเขียนสารคดีสำหรับสื่อสิ่งพิมพ์*. กรุงเทพมหานคร: ปรกษาปริก.
- วิถีไทยดอทคอม. (2549). *ความรู้เรื่องวิถีชีวิตของคนไทย*. สืบค้นวันที่ 7 ธันวาคม 2554 จาก <http://www.thaifolk.com/detail.asp>.
- วินัย พุ่มบุญทวี. (2547). *การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนโดยผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายปกครองโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี*. สารนิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษา การบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิภา อุดมฉันท. (2544). *การผลิตสื่อโทรทัศน์และสื่อคอมพิวเตอร์: กระบวนการสร้างสรรค์และเทคนิคการผลิต*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: บุ๊คพอยท์.
- ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2554). *เศรษฐกิจพอเพียง*. สืบค้นวันที่ 22 ธันวาคม 2554 จาก http://www.fisheries.go.th/cf-kung_krabaen/kkb5.html
- สายสุณีย์ สิงห์ทัศน์. (2553). *วิถีชีวิตบรรพชนไทย*. สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2554, จาก http://cdn.learners.in.th/assets/media/files/000/324/853/original_Tok2.doc?1297520984

- สุภัททา ปิณฑะแพทย์. (2554). *คุณธรรมจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพทางการศึกษา*. สืบค้นวันที่ 17 ธันวาคม 2554 จาก http://www.supatta.haysamy.com/learn2_1.html
- อุฬาร เนื่องจำนงค์. (2527). *ศิลปะการผลิตรายการวิทยุ-โทรทัศน์*. กรุงเทพมหานคร: โรงเรียนศิลปะการพูด การแสดงทางวิทยุและโทรทัศน์.
- ไอราพต ศรีสุชาติ. (2546). *การบริหารงานบริษัทผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เพื่อความอยู่รอด*. รายงาน โครงการเฉพาะบุคคลมหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Krimaczek, P. (1997). *Documentary for the Small Screen*. U.K., Oxford: Focal Press.